

Irodalom

Vasadi Péter: Fényromok

„Én semmit sem akarok. / Bennem akar valaki” — írja Vasadi Péter *A stalker védekezése* című versében. Tarkovszkij filmjében a stalker vezeti be a boldogulni vágyókat egy, az emberi világnál nagyobb erejű térbe. Nem önös érdekből indul, tudja, hogy a kívánságokat (igazi, eltakart kívánságainkat) teljesítő Szobába nem szabad belépnie. De megérzi a romos némaság áthághatatlanában rejlő szabadságot és ezért kezdhet el újra és újra beszélni.

Vasadi új verskötetete, a *Fényromok* ennek a hangtalanságában (választalanságában?) is elhallgathatatlan területnek a határvidékén íródott. A stalker nem jut, nem juthat be, nem hallgathat el; ki kell töltenie a *közt* — beszél. Vagy inkább hagyja megszólalni azt, ami nála erősebb és több: „Várakozásod / nem nyitja az ajtót, de / mögötted egy várost melegít. / A kulcs motozását nem hallod / a zárban, de szól a harang.” (*A szeretet realitása*) Mintha visszape-regnének egy határról a szavak és mégis, a teljesületlenség, a *kudarcc* ellenére lehetne pontosan beszélni, vagy egész *egyszerűen*: még lehetne beszélni is. Ahogy azok a választottak, akik nem tehetnek róla, de nem is tudják, hogy azok. „Tehát ilyet/hogy -én-, -magam-, -nckem- / nem nagyon ismerek. Mert / az vagyok, mi nem vagyok. / De ami nem vagyok, a -semmi- / az. Azaz hogy még a semmi is / vagyok. Vagyis egészen / naplemente. Tehát / egészen pirkadat.” (*Röntgenkép*)

Vasadi verseinek „alaphangja” a mögöttük meghúzódo, a szó ellentétét egységbe foglaló, a kimondásnál nagyobb erő: a csend. Kötetének felosztásában a nyitó „Csönd, világ” és a záró „Kettőnk csöndje” fejezetek *közt* húzódo versek nem kihívást, hanem a maguk *csendes* tragikumában felmutatott erőt sugallják. „Ha csönd lehetne végre, / sírás hallatszanék / meg csontropogtatás — írja. Visszahúzódozásának szándéka a *közvetítő*, aki egy önmagát meghaladó tér üzenetét próbálja sugározni, és ezt tekinti akkor

is küldetésének, amikor körülötte, benne sorvad a világ, elhalkul a kimondott szó; akkor is, ha elveszitheti életének egyetlen realitását: hitét.

A hétköznapi víziói, a köztes, az elhagyott, eldobált dolgok, emlékek zsúfolódnak lassanként össze Vasadi verseiben. Megáll a *belépés*, a Szoba ajtaja előtt, mert tudja, hogy amit elhagyott, annak kell számára először megnyílnia: „Mert épp a rossz az, aminek / meg kell történnie. A jó / erős, elég, ha van. Hátunk / mögött a múlt ilyen, / s tulajdonképp lakatlan. Egy / Ismeretlen lakja csak s / kapuja csukva van. Jövőnkben / kellene egészen kinyílnia, de / ott súlyos ködök hullámszanak.” (*Nyitott kapu*) A visszahallgatás fokozatain keresztül észrevétlenül megnyílik a tér. Aki itt áll, „aki bírni akar valamit”, az nem *mássá* teszi a világot, hanem hagyja magát a világ által megérinteni. Körösi Csoma Sándornak ajánlott versében írja: „Mert igazán az hír, akinek / nincsen, akinek egyedül a / hatalmas Nincse van.” (*Szépirodalmi Könyvkiadó*)

Kelényi Béla

Németh G. Béla: Babits, a szabadító

Szigorúan tárgyszerűnek tűnő hangjával megtéveszti az olvasót Németh G. Béla Babits-tanulmánykötete. A tárgyilagos stílus ugyanis izgalmas kérdéseket rejt: Helyesen soroljuk-e Babits regényeit lírája mögé; csakugyan gyengébb-e a próza a verseknél? Milyen értékeket rejtenek a fiatalkori művek? Hogyan viszonyult Babits a forradalomhoz? Hogyan a valláshoz? Milyen eszmék hatottak rá? Milyen világról vall irodalomtörténete? Milyen szerelem-felfogásról tanuskodik a *Timár Virgöl fia*? Hosszan sorolhatnánk még a kérdéseket, melyeket kellő filológiai és irodalomtörténeti megalapozottsággal elemez a kötet szerzője.

Nehéz eldönteni, mi a legmegkapóbb ezekben a tanulmányokban. A szerző széles műveltsége? A megfogalmazás merészsége? A mód, ahogy tisztáz mindaddig elmosódott kérdéseket? Vagy figyelme, melyből mindig jut egy-egy pillantás a mának is?

Címadó tanulmánya az identitását szüntelenül újraépítő, mindenféle merevséget elutasító köl-

tőt mutatja be. Kulcsszavát, mint írja, Babitstól vette át: ő nevezte „szabadító”-nak kedvenc filozófusát, Bergsont. Azt a Bergsont, aki időelméletével éppen ennek a rugalmasságnak, éppen ennek az örök változásnak a természetét írta le. S akinek a filozófiája benne, Babitsban is világosabbá tette a szüntelen megújulás belső parancsát. Ezért nevezi Németh G. Béla Babitsot is szabadítónak: olyan költőnek, aki ma is példája lehet a szellemi szuverenitásnak, a konvenciótól és divattól egyaránt mentes művészi tisztaságnak.

A könyv legvitathatóbb része alighanem a Timár Virgil-fejezet. A tanulmány a Babits-próza nagyszerűségét kívánja bizonyítani, s ez önmagában nagyon is méltányolható törekvés. De miért éppen ezzel a regénnyel? Miért éppen ebből a sokak számára talán kidolgozatlanul látszó írásból kiindulva? Németh G. Béla szerint ez a regény a testi és a lelki crosz összetartozását hirdeti. Viszont Babits mintha az ellenkezőjét hangoztatná, amikor a mű elején világossá teszi, hogy a „lelki fajfenntartás” ösztönéről kíván beszélni. Timár Virgil kedves fiának külső jellemzését Babits szinte teljesen elhanyagolja.

Babits hitének kérdésével foglalkozva Németh G. Béla néhány olyan megállapítást tesz, melyet érdemes továbbgondolnunk. Tapintatosan, visszafogottan ugyan, de arra a végkövetkeztetésre jut, hogy Babits vallásossága nem volt több, mint az egyház által összegyűjtött kultúrkinccs tisztelete, a liturgiában kidolgozott jelképrendszer elfogadása, a gyermeki hit nosztalgikus felidézése.

Főlöszleg azon vitázni, hitt vagy nem hitt Babits Istenben. A kérdést nem lehet így feltenni, s nem teszi fel természetesen Németh G. Béla sem. Abban azonban, hogy a hit *más szinten* érdekelt, mint amit akár a nosztalgia, akár a mégoly szép jelképekben való elgyönyörködés jelent, biztosak vagyunk. Mi másról tanúskodna vallomása, melyben így ír: „Van-e mélyebb érzés, mint ami Istenhez köt, akár hiszünk benne, akár nem?”

Hadd jegyezzük meg e rövid, a hangsúlyokat alighanem igaztalanul a nyitott kérdésekre helyező elemzésünk végén, hogy Németh G. Béla könyvecskéje a Babitscsal foglalkozó, szerencsére mind gazdagabb szakirodalom nagy nyeresége. Kivételes műveltségű és beleérzésű, költői tehetségű, filozofikus hajlamú elemző talál itt tárgyára, aki valamennyiünk számára „szabadító” lehet, amikor életéről, irodalomról, lélekről és valóságáról meditatálunk. (*Tankönyvkiadó, 1987*)

Valuczka András

Film

A Misszió

A Misszió a XVI. század Dél-Amerikájában játszódik, a kontinens teljes kifosztásának idején, mikor az európai feudalizmus már gutaütésig zabálta magát az indiánok aranyával. Mégis: a film — bár ezer szállal kötődik a történelemhez — általános, napjainkban is aktuális gondolatok fölvetése miatt érdemes a figyelemre. Hősei hittérítők, gyarmatosítók és bennszülöttek. Sorukat olyan erők mozgatják, amelyeket befolyásolni nincs módjuk. Kényszerpálya valamennyi, a történelem kényszerpályája. Az egyes ember döntéseinek mégis *van* jelentősége. Talán ez az egyetlen, aminek valóban van, Roland Joffé filmjének tanúsága szerint.

A Misszió cím többértelmű. Első értelme az elhivatás, a film szerzetes-hőseinek szeretetből fakadó feladata: eljuttatni a Jó Hírt mindenkinek. A „vadaknak” is, akik kérészre feszítve lökik a vízesésbe az első térítőket; akik azonban nem alantaszándékúak, fogékonyak a szépre, jóra. A misszionáriusok szeretetéből türelem születik, megértés, és ez türelmet, megértést: szeretetet szül.

A Misszió második értelme az a hely, ahová az indiánok közössége a dzsungelben emelt egyszerű templom közelében megleteplül.

A misszió harmadik értelme a pápai nuncius küldetése, aki a vidék stratégiai szempontból halálra szánt misszióit érkezik megvizsgálni. Ha ugyanis a nagyhatalmak megegyezése szerint a portugálok veszik át az ellenőrzést a kérdéses területen, menthetetlenül rabszolgaságba hajtják az indián lakosságot, s kifosztják a vidéket — szemben a spanyol iga tartózkodóbb terrorjával. Ehhez kellett Róma áldása.

A nuncius pápához írott, meghasonlásáról valló levele adja a történet narrációját. Az ő alakjában bontakozik ki a film fő problematikája: ez a hatalom és az egyház, másképpen a földi és égi királyság konfliktusa. Róma ekkorra alig egy évszázad leforgása alatt elvesztette híveinek jelentős részét, a reformációval végképp megbomlott Európa egyébként is ingatag egysége. Ugyanakkor a magukat legkatolikusabbnak nevező despoták szörnyű bűnököt követnek el hitükre hivatkozva, s nem is titok: az ellenreformáció hajóján valamennyi a világalom révébe kíván megérkezni. Minden döntés létfontosságú, hi-